

Kazimierz Jaracz, Renata Staśko

Edukacja na odległość – możliwości rozwoju

Współcześnie jesteśmy świadkami ogromnego rozwoju technologii informacyjnej, tworzenia się społeczeństwa informacyjnego. Zasadnym wydaje się więc poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o możliwości rozwoju nowych form edukacji, w tym o zasadność i zakres wprowadzania edukacji na odległość na różnych poziomach kształcenia. Odpowiedź na to pytanie jest ważna, postęp naukowo-techniczny wymusza bowiem na nas ciągłe zdobywanie nowych umiejętności, aktualizację wiedzy zdobytej w szkole czy na uczelni.

Ta konieczność zdobywania w sposób permanentny nowych umiejętności i wiedzy jest nie tylko domeną ludzi w „wieku szkolnym”, lecz również osób pracujących zawodowo. Postęp technologiczny wymusza bowiem od absolwentów oraz pracowników dużą elastyczność związaną z szybkim reagowaniem na zmiany zachodzące na rynku pracy. Aby sprostać tym wymogom niezbędne jest podnoszenie i zdobywanie nowych kwalifikacji. W tym kontekście konieczne jest upowszechnienie i rozwinięcie zróżnicowanych form kształcenia ustawicznego, w tym kształcenia na odległość z wykorzystaniem Internetu [1, 7].

Nowoczesna technologia informacyjna stosowana w nauczaniu na odległość stanowi szansę dla ludzi, których charakter pracy, czy też aktywność życiowa nie pozwala na korzystanie z tradycyjnego modelu edukacji. Obok bezsprzecznych zalet edukacji na odległość, do których zaliczyć można m.in. szeroki zakres kształtowania tego procesu w zależności od indywidualnych potrzeb, czy też możliwość kształcenia w dowolnym czasie i miejscu, występuje również szereg zagrożeń wpływających na jakość tego procesu oraz jego szkodliwy wpływ na rozwój osobowości młodego człowieka.

Zagrożenia te wiążą się głównie z przebiegiem procesu edukacji, w którym z założenia uczeń w dużo większym stopniu niż w przypadku tradycyjnego modelu edukacji decyduje o przebiegu i merytorycznej treści procesu edukacyjnego. Wymaga to tym samym dużo większej samodyscypliny i motywacji uczącego się, dla którego rola nauczyciela ogranicza się do sprawowania opieki dydaktycznej, która z racji specyfiki metody przybiera inną formę. Brak stałego, bezpośredniego kontaktu na linii nauczyciel – uczeń, czy też między samymi uczącymi się posiada swoje oczywiste konotacje związane z ograniczeniem więzi społecznych, prowadząc do

alienacji ucznia w swoim otoczeniu. Nie można również zapominać o oczywistych ograniczeniach tego typu edukacji, jak chociażby niemożności studiowania niektórych dyscyplin (np. medycyny).

Pomimo wymienionych wad, w dobie formowania się społeczeństwa informacyjnego nauczanie na odległość staje się niezbędną składową systemu edukacji. Ofertę kształcenia tego typu coraz częściej proponują nie tylko instytucje biznesowe oferujące nauczanie w zakresie podnoszenia kwalifikacji, treningu zawodowego czy kursów pogłębiających wiedzę z danej dziedziny – ta forma nauczania jest coraz częściej stosowana przez instytucje edukacyjne, w tym akademickie [2].

W Polsce w ostatnich kilku latach rozszerzyła się znacząco oferta nauczania na odległość. Również Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie podjął działania celem uzupełnienia swojej oferty edukacyjnej o tę formę kształcenia.

Powyższe wpisuje się w politykę Unii Europejskiej uznającej kształcenie ustawiczne jako niezbędny środek budowania gospodarki opartej na wiedzy. Znakomicie temu celowi mogą służyć właśnie technologie informacyjne w taki sposób, aby pomogły one w nauczaniu i uczeniu się oraz w przygotowywaniu przyszłych absolwentów do kształcenia ustawicznego. Rosnąca liczba osób studiujących w systemie „zdalnego sterowania” oraz coraz większa liczba uczelni proponujących studia wspomagane Internetem jest odpowiedzią na współczesne potrzeby osób uczących się [3].

Odpowiedź na pytanie o możliwości rozwoju edukacji na odległość w Polsce w oczywisty sposób łączy się z rozwojem projektów Foresight [4]. W idee Foresightu znakomicie wpisuje się coraz częściej stosowana metoda delficka, która jest sformalizowaną procedurą zasięgnięcia opinii eksperckiej w zdefiniowanych obszarach. Polega ona na przesyłaniu ekspertom ankiet (zwykle w trzech etapach), w których mają się oni wypowiedzieć na temat przewidywanego przebiegu zdarzeń przy braku możliwości wzajemnego komunikowania się. Wyniki pierwszej ankiety są analizowane pod kątem zidentyfikowania wspólnych tematów, a następnie kolejna ankietą zawężająca i uściślająca rozważaną problematykę jest ponownie rozsyłana do tej samej grupy eksperckiej. Cykl ten jest powtarzany aż do wypracowania pewnej zgody pomiędzy ekspertami, jak i dostatecznego zawężenia priorytetów i utworzenia spójnego obrazu rozwoju danej dziedziny.

Prawidłowa realizacja badań przy zastosowaniu metody delfickiej (*Delphi Method, Delphi Study*) wymaga precyzyjnego doboru ekspertów, uwzględniającego ich stan wiedzy i doświadczenia z zakresu poruszanego tematu. Eksperti powinni posiadać dużą wiedzę merytoryczną w tematyce będącej przedmiotem ankiet i jednocześnie szerokie horyzonty, przejawiać niezależność w myśleniu i reprezentować różnorodne doświadczenia [5].

Coraz szerszemu wykorzystaniu metody delfickiej również do oceny możliwości rozwoju edukacji w Polsce służy Internet. Pozwala on w stosunkowo szybkim czasie wyselekcjonować grupę ekspertów, a także stanowi platformę, dzięki której specjaliści z różnych miejsc Polski i świata mają możliwość wypowiedzi na zadane tematy. Jednym z takich projektów było badanie delfickie przeprowadzone w 2007 roku, dotyczące priorytetów w badaniach naukowych na polu technologii edukacyjnej. Najważniejszym zadaniem w tym projekcie było trój etapowe badanie kwestionariuszowe metodą delficką, do którego zaproszono ponad 20 ekspertów. Celem

tego badania było udzielenie odpowiedzi na pytanie: jakie powinny być priorytety badań naukowych na polu technologii edukacyjnej w ciągu następnych pięciu lat? Wyniki projektu wykorzystane zostaną także do sformułowania przyszłych priorytetów prac badawczych w zakresie rozwoju edukacji w Polsce. Wybór zagadnień, które były objęte badaniem kwestionariuszowym poprzedzony został przeglądem licznej literatury, analizą wyników badań, jak i też panelami eksperckimi.

Powyższe działania miały na celu identyfikację kluczowych elementów systemu edukacji oraz tendencji edukacyjnych w przyszłości. W pierwszym etapie badania poproszono ekspertów o udzielenie odpowiedzi na tylko jedno pytanie – jakie powinny być priorytety badań naukowych na polu technologii edukacyjnej w ciągu następnych pięciu lat? Po analizie odpowiedzi w drugiej rundzie zwrócono się do ekspertów o wskazanie ważności 45 wytypowanych zagadnień.

W rezultacie w rundzie trzeciej zidentyfikowano 8 głównych kategorii, w ramach których wyszczególniono najważniejsze elementy rozwoju edukacji w Polsce. Kategoriami zidentyfikowanymi w trakcie badania poddanymi ocenie szczegółowej były:

1. Kontekst społeczny i kulturowy oraz komunikacja, a w tym m.in.: utworzenie standardów edukacji na odległość z uwzględnieniem polskich warunków społecznych i edukacyjnych, kultura informacyjna w środowisku wychowawczym i edukacyjnym ucznia, edukacja na odległość w polskich realiach społecznych.

2. Metodyka nauczania i uczenia się (indywidualizacja procesu uczenia się, strategie, efektywność nauczania, nauczanie problemowe, wspomaganie TI, planowanie przygotowania procesu nauczania, kontrola i program), a w tym m.in.: merytoryczne i metodyczne przygotowanie nauczyciela do stosowania TI w procesach edukacyjnych, efektywność nauczania przez Internet, skuteczność narzędzi interaktywnych w procesie nauczania i uczenia się, rola TI w nauczaniu różnych przedmiotów i poziomów kształcenia, formy i metody pracy stosowane w procesie nauczania z zastosowaniem TI, poszukiwanie nowych metod badawczych w technologii edukacyjnej.

3. Dydaktyka z wykorzystaniem TI (poziom kształcenia, środki dydaktyczne, cele, zadania, metody, optymalizacja procesu kształcenia, jakość materiałów dydaktycznych, formy kształcenia, przydatność), a w tym m.in.: ocena efektywności nauczania z wykorzystaniem e-learningu, możliwości i ograniczenia zastosowań narzędzi i oprogramowania w e-learningu.

4. Technologie i systemy kształcenia (skuteczność, systemy interaktywne, kompetencje, modelowanie zjawisk, systemy ekspertowe, organizacja, możliwości), a w tym m.in.: kwalifikacje nauczyciela w obszarze TI, projektowanie i tworzenie portali edukacyjnych, jakość kształcenia w trybie online i tradycyjnego – problem równoważności dyplomów, *e-learning* i *mobile-learning* w realizacji indywidualnych celów dydaktycznych.

5. ICT w edukacji i wychowaniu (kontekst pedagogiczny), zagrożenia, bariery, ustawiczne kształcenia, kształcenie na odległość, standardy.

6. Kognitywizm i konstruktywizm a technologie edukacyjne.

7. Innowacje i wdrożenia (jakość produktów), a w tym m.in.: zastosowania sztucznej inteligencji w procesie edukacji.

8. Kontekst psychologiczny (postawy, emocje, motywacje, zdolności). Nauczyciel i uczeń – kategoria TIK [6].

W każdej z powyższych kategorii zawarto 2–11 tematów badań, szeregując je w kolejności od najistotniejszego do najmniej istotnego. Takie uszeregowanie zostało określone na podstawie analizy statystycznej dotychczasowych odpowiedzi udzielonych przez ekspertów w rundach poprzednich. W rundzie trzeciej poproszono ekspertów o wydanie opinii na temat rankingu badań naukowych w każdej z ośmiu kategorii oraz o ustalenie rankingu samych ośmiu kategorii badań.

Zdaniem autorów artykułu, którzy brali udział w tych badaniach (dane końcowe badania delfickiego nie są jeszcze opublikowane), determinantą rozwoju *e-learningu* w przyszłości będzie wspomaganie procesu edukacji na poziomie studiów wyższych. Kształcenie na odległość na szczeblach niższych nie posiada jeszcze w Polsce uregulowań prawnych. Budzi wiele wątpliwości i zastrzeżeń ze strony pedagogów, psychologów i prawników. Mimo iż dla młodzieży komputer stał się codziennością, czymś bardzo naturalnym, wręcz nieodzownym w codziennym życiu, to trudno sobie wyobrazić maturzystę, który jest nieobecny w szkole, ponieważ uczy się sam w domu, korzystając z Internetu. Rozwój technologii informacyjnej wymusi sytuację powszechnego stosowania *e-learningu* jako metody wspomagającej.

Bibliografia

- [1] Teraz psychologia – <http://64.233.183.104/search?q=cache:VwcfnpnthYJ:terazpsychologia.blogspot.com/2006/05/spocznestwo-internetowe.html+staje+si%C4%99+platform%C4%85+pozwalaj%C4%85ca+r%C3%B3w%C5%BCnym&hl=pl&ct=clnk&cd=9&gl=pl>, dostęp: 2008
- [2] <http://www.dbc.wroc.pl/Content/964/016.pdf>, dostęp: 2008
- [3] <http://www.chemia.uj.edu.pl/maciejow/skrypt/pdf/e-learning-mmiranowicz.pdf>, dostęp: 2008
- [4] Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – http://www.nauka.gov.pl/mn/index.jsp?place=Menu08&news_cat_id=191&layout=2, dostęp: 2008
- [5] Research International Pentor – <http://www.pentor.pl/48658.xml>, dostęp: 2008
- [6] <http://www.delphistudy.org/dpoland07/dprunda3.html>, dostęp: 2008
- [7] Smutny P., Smutny L., Jaracz K., *Educational WEB Portal E-Automatizace; Problems of Modern Techniques in Engineering and Education 2008*, Institute of Technology, Pedagogical University, Cracow 2008 pp. 225–233, dostęp: 2008

Education by correspondence – development possibilities

Abstract

This article describes directions of probable changes in education in the next couple of years, on all levels, using the means of correspondence supported by information technology.

Key words: e-learning, delphi method